

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Кафедра китайської філології

Курсова робота з китайської філології

на тему:

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ САКРАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В ТЕКСТІ “ДАО ДЕ ЦЗІН”

Студентки IV курсу

групи Пкит 05-19

факультету східної і слов'янської філології

денної форми навчання

Освітньої програми

Китайська мова і література та переклад,

західноєвропейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.065 Східні мови

та літератури (переклад включно),

перша — китайська

Пугач Анастасії Павлівни

Науковий керівник:

к. ф. н., доц. Костанда І.О.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕКЛАДУ САКРАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В “ДАО ДЕ ЦЗІН” ЛАО ЦЗИ	6
1.1. Поняття і специфіка перекладу сакральної лексики	6
1.2. Особливості і труднощі перекладу “Дао де цзін”. Перекладацькі трансформації в процесі.	12
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ САКРАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРИВКАХ ТЕКСТУ “ДАО ДЕ ЦЗІН”.....	23
2.1. Розбір використаної сакральної лексики в уривку “Дао де цзін”	23
2.2. Порівняльний аналіз сакральної лексики в існуючих перекладах “Дао де цзін” українською	27
Висновки до розділу 2	33
ВИСНОВКИ	35
АНОТАЦІЯ	37
论文摘要	38
СПИСОК ВИКОРСИТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	39

ВСТУП

Даосизм — це стародавня китайська духовна традиція, що з'явилася в 5-3 ст. до н.е. Ця традиція відображає органічне поєднання філософії Північного Китаю з містичними культурами півдня, а також специфіку китайської релігійної містики з дописемного періоду. Засновником даосизму є Лаоцзи, давньокитайський філософ. Найдавніші трактати, пов'язані з даосизмом, датуються періодом Воюючих царств, а пантеон даоських богів також пов'язаний з Лаоцзи. Основним твором серед канонічних текстів даосизму є "Дао де цзин" Лаоцзи, який на початку мав назву "Лаоцзи", а пізніше, під час формування даосизму як релігії, отримав назву "Дао Де Цзин" ("Канон Дороги і Чесноти") або "Дао Де Чжень Цзин" ("Істинний Канон Шляху і Чесноти"). Згідно з "Історичними записками" Сима Цяня, текст був розділений на "верхню і нижню частини", які містили "п'ять тисяч слів", що втілювали "сенс Дороги і Чесноти". Текстова частина збережених варіантів "Дао де цзин" відповідає описаному в "Історичних записках" обсягу (від 4999 до 5748 знаків) та періоду написання (II-I ст. до н. е.).

Текст містить ряд протиріччів та загадок, що створює певні складнощі в його інтерпретації. "Дао де цзин" став не тільки основним твором даосизму, але й важливим джерелом для багатьох інших філософських традицій, таких як конфуціанство, буддизм та західна філософія. Текст також відіграв значну роль у формуванні культурного образу Китаю та його впливу на світову культуру.[24]

Перший помітний переклад на санскрит датується 7 століттям, а з 18 століття трактат перекладається різними західними мовами. Навіть сьогодні вчені продовжують шукати нові тлумачення та вдосконалені переклади. "Дао Де Цзін" давно вважалося шедевром китайської філософії і привернуло інтерес значущих діячів культури, зокрема Г. Торо, А. Швейцера та Г. Гессе та інших. На даний момент доступно близько 250 перекладів "Дао Де Цзін", що робить його другим найбільш перекладеним твором у світі після Біблії. Дао Де Цзін присвячено багато робіт, які склали теоретичну основу для досліджень. Однак, хоча існуючі дослідження

зосереджені на тлумаченні філософських аспектів трактату, бракує уваги до особливостей використання сакральної лексики. [22]

Необхідністю заповнити цю прогалину обумовлена **актуальність цього дослідження**. Переклад без розуміння філософської наповненості даосів не буде вдалим так само, як і трактування, не охоплює усіх смислів без скрупульозного аналізу сакральної лексики оригіналу. Дослідження характеризується зростанням зацікавленості в глибокому розумінні сакральних текстів в українському перекладі.

Метою цього дослідження є вивчення специфіки перекладу сакральної лексики в тексті "Дао де цзін", одного з найважливіших текстів китайської філософії. Поглиблення бази все існуючих інтерпретації розуміння цього сакрального твору.

Завдання:

- Вивчити основні поняття та терміни, пов'язані з сакральною лексикою в тексті "Дао де цзін";
- Класифікувати типу сакральної лексики;
- Дослідити особливості перекладу сакральної лексики в тексті "Дао де цзін" з китайської на українську мову;
- Проаналізувати стратегії перекладу сакральної лексики та виявити їхні переваги та недоліки, розглянути перекладацькі трансфорції;
- Дослідити особливості перекладу сакральної лексики у вже існуючих перекладах твору;
- Визначити можливі труднощі, що виникають при перекладі сакральної лексики, та запропонувати шляхи їх подолання.

Об'єктом дослідження є сакральна лексика в тексті "Дао де цзін".

Предметом дослідження є специфіка перекладу сакральної лексики в тексті "Дао де цзін".

Для досягнення поставленої мети будуть використані такі **методи дослідження**:

- Методи аналізу термінів та понять, пов'язаних з сакральною лексикою;
- Метод порівняння та аналізу китайського та українського текст;
- Метод детального поглиблення у суть різних інтерпретацій сакральної лексики.

- Корпусний аналіз. Дослідник може використовувати корпусний аналіз для дослідження сакральної лексики в тексті "Дао де цзін".

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його результатів в процесі викладання китайської мови, літератури, філософії. А також для систематизування майбутнього перекладу сакральних текстів. І на останок, дослідження є внеском у подальше дослідження китайської лінгвокультурології.

Матеріалом є 81 глава "Дао де цзін", вибрані за допомогою літературних і електронних джерел.

Структура. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, анотацій та списку використаних джерел. Обсяг роботи — 40 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕКЛАДУ САКРАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В “ДАО ДЕ ЦЗІН” ЛАО ЦЗИ

1.1. Поняття і специфіка перекладу сакральної лексики

Сакральна лексика - це частина мовного простору, яка відображає духовний світ людини, пов'язаний з вірою в Бога, сповіданням певних заповідей та високих моральних чеснот, ретельністю у виконанні релігійних обрядів, читанні священних книг.

Сакральний світ людини, який трактують як глибоко благоговійний, що характеризується релігійним підходом до життя, тобто є, по суті, освяченням самого життя, релігію, священне світосприйняття вважають феноменом сучасної цивілізації Землі.

Релігійна лексика є невід'ємною складовою сучасної цивілізації та характеризується частим вживанням та специфікою лексико-семантичного наповнення. Вона містить елементи національно-культурного компонента та є об'єктом дослідження для вивчення іншими мовами.

Зміст поняття доповнюють тим, що зв'язок людини з вищими силами виявляється не лише як благодать, а й як всебічна допомога через посередництво релігійних структур (храми, церкви, спільноти). Отже, зміст поняття сакральний є дещо ширший, ніж релігійний, відповідно складником сакральної лексики є релігійна, хоча відомо, що в науковій літературі поняття релігійний і сакральний часто ототожнюють. Але для уникнення тавтології в нашому дослідженні прийнято рішення використовувати обидва слова для позначення даного виду лексики.[3]

У сучасній лінгвокультурології звертають увагу на культурно-духовне життя, що призводить до збільшення досліджень релігійної тематики. Особлива увага приділяється вивченню сакральної лексики, яка аналізується на основі теорії лексико-тематичного поля і як функціональна лексика в художніх творах. Для лінгвістичного аналізу сакральної лексики, використаної у художньому творі, необхідне декодування

самого твору, що включає герменевтику релігійної картини світу з урахуванням персонажного, темпорального і фокусного кодів історичної інформації.

Як підкреслює Т.П. Вільчинська, з давніх-давен людина усвідомлює священне, бо воно виявляється, виказує себе як щось повністю відмінне від повсякденного. Для характеристики проявів священного запропоновано термін ієрофанія (з грецьк. *hieros* святий та *phainomai* - проявлятися) “те, що виявляє себе як священне”. У сучасній науковій парадигмі досить поширеним є також термін сакральне (від лат. *sacer* священний, святий, присвячений божеству, непорушний, священний обряд, річ, дійство, жертва, і лат. *sanctus* священний, святий, недоторканий, непорочний, чистий, ціломудрений, добродійний). Його зазвичай уживають як синонім до „священний”, „святий” стосовно релігійної сфери, хоча *сакральне* - це одне з основних понять, на яке прагне спиратися суспільство. Сутність сакрального полягає у тому, що воно охоплює все, що перевищує людські можливості і тому породжує бажання поклонятися йому або боятися його. Сакральне означає те, що має найвищу цінність, за яку людина готова жертвувати своїм життям, і це водночас є найбажанішим і найнебезпечнішим. Сакральне вимагає обережності та одночасно може підбадьорювати до ризику. Людина часто очікує допомоги та успіху від сакрального, розуміючи його як найвище джерело милості: це може бути всемогутній бог монотеїстичних релігій, божества пантеїстичних вірувань, душі померлих або якась інша невизначена сила. Важливо, що ця сила перевищує людські можливості і є особливо значущою для людського буття, а людина сама творить її для власних потреб.[5][6]

Т.П. Вільчинська використовує концепт сакральне у двох різних значеннях у своїй концепції: воно може позначати певну сферу релігійних знань або сукупність концептів, наповнених релігійним смислом. Сакральне пов'язане з мовною семантикою, яка відображає цю концептосферу за допомогою мовних знаків. Утворення сакральних уявлень і понять залежить від різних чинників, включаючи лінгвальне втілення концептів, зокрема їхню лексичну виразність.[5][6]

В мовознавстві напрацьовано різні класифікації сакральної лексики. На думку А. Ковтун, конфесійну лексику слід поділяти на загальнорелігійні й церковно-

обрядові терміни [8]. Ю. Браїлко пропонує таку класифікацію типів сакральних лексем. У цій групі виділяють різні лексико-тематичні підгрупи:

- 1) імена й найменування вищих релігійних сутностей (Вішну, Господь);
- 2) назви демонічних істот - втілення релігійного зла (Сатана, дідько, нечистий, біси);
- 3) назви календарних релігійних свят (Пасха, Введення, Усікновення);
- 4) слова на позначення церковних відправ та їхніх компонентів (літургія, Всенощна, Меса);
- 5) найменування духовних чинів і церковних осіб (кардинал, пастор, капелан);
- 6) назви культових споруд та їх частин (кірха, костел, синагога, собор, вівтар);
- 7) назви предметів релігійного використання (менора, кадило, артос);
- 8) назви релігійних книг (Книга Мормона, Тора) [7].

Л. Струганець запропонувала класифікацію сакральної лексики, яка є ширшою, але не повністю охоплює всі можливі категорії мовних одиниць. Вона виокремила декілька мікрогруп, до яких відносяться:

1. назви обрядів богослужіння;
2. назви різновидів церковного співу;
3. найменування духовних осіб;
4. назви одягу та його частин, що використовується духовними особами;
5. назви частин споруд, призначених для богослужіння;
6. назви предметів, що використовуються в християнських обрядах [10]

Обидві класифікації зосереджені на християнській релігії та обмежені в аспекті інших культів та релігійних практик. О. Стишів розробив класифікацію тематичних груп конфесійної лексики в українській пресі, включаючи:

1. лексику, що відноситься до релігійних рухів, течій, сект, культів та релігійних груп;
2. найменування церков та сучасних релігій;
3. номенклатуру, яка використовується для визначення проповідників, прихильників та адептів різних релігій [3]

За словами лінгвіста, ці загальні групи можуть розширюватися через когнітивну діяльність сучасних людей, які цікавляться світовими релігійними практиками та засвоюють відповідну сакральну лексику.

Ми ж пропонуємо таку класифікацію сакральної лексики, що зустрічається в “Дао де цзін” [20]

1. Терміни, пов'язані з дао (道)

Слово “дао” відноситься до фундаментального принципу, який лежить в основі всесвіту в даосизмі. Інші терміни, пов'язані з Дао, включають:

- 德 (dé) - Доброчесність
- 道德 (dàodé) - Мораль
- 自然 (zìrán) - Природа
- 無為 (wúwéi) - Бездіяльність
- 靜 (jìng) – Спокій

2. Терміни, пов'язані з Ін-Ян (陰陽)

Інь і Ян — два взаємодоповнюючі принципи в даосизмі, які представляють дуалістичну природу Всесвіту. Ін-Ян асоціюється з темрявою, жіночою енергією та пасивністю, тоді як Ян асоціюється зі світлом, чоловічою енергією та активністю. Інші пов'язані з Ін-Ян терміни включають:

- 五行 (wǔxíng) – п'ять елементів
- 氣 (qì) - Життєва енергія
- 內丹 (nèidān) - Внутрішня алхімія
- 太極 (tàijí) - тайцзи

3. Терміни, пов'язані з безсмертям (仙)

Даосизм робить сильний акцент на безсмертя та досягнення вищого стану буття. Ці терміни часто асоціюються з прагненням до безсмертя:

- 仙 (xiān) – Безсмертний
- 神仙 (shénxiān) — Божественний Безсмертний
- 丹田 (dāntián) - Енергетичний центр в тілі

- 長生 (chángshēng) - Довголіття

4. терміни, пов'язані з божествами (神)

Даосизм має пантеон божеств і духів, і ці терміни асоціюються з надприродним:

- 神 (shén) - Бог, божество
- 鬼 (guǐ) - Привид, дух
- 仙人 (xiānrén) – Безсмертна істота
- 妖怪 (yāoguài) - Чудовисько, демон

5. Слова, пов'язані з природним світом і всесвітом (天 tiān)

- 天 (tiān): Небо, природний порядок Всесвіту
- 自然 (zì rán): природа, природний світ
- 星辰 (xīng chén): зірки та сузір'я, небесні тіла, що мають символічне значення в даосизмі.

6. Слова, пов'язані з духовним вдосконаленням і самовдосконаленням (修 xiū)

- 修 (xiū): культивувати, практикувати, вдосконалювати
- 內丹 (nèi dān): внутрішня алхімія, даоська практика культивування духовної енергії в собі.
- 靜坐 (jìng zuò): сидіння в медитації, практика заспокоєння розуму та культивування внутрішньої тиші

7. Інші сакральні терміни

Є також багато інших сакральних термінів, які використовуються в Дао Де Цзін, зокрема:

- 禪 (chán) - Медитація
- 無 (wú) - Порожнеча
- 萬物 (wànwù) - Все
- 循環 (xúnhuán) - Цикл
- 皇帝 (huángdì) — імператор (використовується для позначення божественного правителя всесвіту)

Дао де цзін – це, першочергово, сакральний релігійний текст. Отже, поза сумнівом, в Дао де цзін є місця, де сакральність є єдиним визначальним фактором під час перекладу. Якщо зникає або втрачається цей безпосередній досвід віри, сприйняття тексту автоматично стає суб'єктивним. Аналіз перекладу даоського тексту будь-якою мовою має завжди ґрунтуватися не лише на глибокому знанні культурологічних і лінгвостилістичних аспектів виникнення й існування цього тексту, одночасно потрібно вважати на те, що Дао де цзін має двоїсту природу: книга є літературним твором і одночасно – богословським значущим текстом. Тому на нашу думку, треба проникнутися також філософською, священною частиною твору, аби переклад набув сакральної значимості оригіналу.

Зокрема, “Дао Де Цзін” було написано ще більш лаконічним стилем, ніж інші класичні тексти, завдяки унікальній конструкції фраз і багатозначності ієрогліфів. Це дає можливість трактувати текст дуже широко. Щоб визначити основні філологічні особливості трактату та труднощі, з якими стикаються перекладачі та читачі, які хочуть зрозуміти твір Лао-Цзи мовою оригіналу, в наступних частинах нашої роботи ми проаналізуємо фрагмент тексту, які ілюструють ці проблеми.

Теорія перекладознавства стверджує, що текст перекладу не може бути точним копіюванням оригіналу, оскільки існують різниці у мові, культурі та сприйнятті перекладача та читача. У роботі з віроповчальними текстами невідповідності зумовлені не тільки філологічною компетентністю перекладача, але і його розумінням текстових структур. Тому для успішного перекладу потрібно глибоко розуміти мову, культуру та життєві уклади етносу, а також знати можливості збереження функцій текстових одиниць без використання неологізмів чи надмірної деталізації семантики понять чи виразів.

Переклад, який належить до функціональної лінгвістики, не обмежується наявністю спільних картин світу в різних культурах або універсальним набором семантичних одиниць. Вірші та тексти для перекладу не є просто об'єктами для читання, вони є джерелами для осмислення та розуміння світоглядних факторів.

Розуміння таких текстів є особистісним процесом, який може полегшити або ускладнити процес осмислення поданої інформації.

Переклад є джерелом розширення міжкультурної комунікації та кращого розуміння складних факторів іншої культури. Як філологічний процес, він включає в себе інтерлінгвальні та інтеркультурні варіації, оскільки між первинним текстом та його перекладом існують культурні, мовні, соціальні, історичні та інші відмінності.

До особливостей, які впливають на мовну структуру перекладу, М. Кочерган рекомендує враховувати різні граматичні категорії та форми мови, функціональні характеристики слів, відмінності в частотному навантаженні, сполучуваність слів тощо.

Уміння перекладача встановлювати не тільки пряме значення слів автора, а й їх прагматичний зміст, є важливим елементом смислового навантаження в перекладі. Не врахування цього прагматичного, але досить суб'єктивізованого компонента може значно ускладнити процес перекладу як окремого висловлювання, так і тексту в цілому. Тексти, навіть ті, що мають мінімальний зв'язок з релігією, рідко перекладаються цілком і без змін, оскільки вони містять систему прихованих знаків та символів. Тому завдання перекладача полягає у тому, щоб за допомогою доступних мовних засобів передати основні ідеї тексту якнайточніше, зберігаючи відповідність оригіналу.

1.2. Особливості і труднощі перекладу “Дао де цзін”. Перекладацькі трансформації в процесі.

“Дао де цзін” за кількістю перекладів різними мовами поступається лише одному текстові — Біблії. Із цим пов'язано те, що існують безліч перекладів. Наприклад, англійською мовою зроблено декілька десятків перекладів. Чому це так? Справа в тому, що “Дао де цзін” є дуже складним текстом і це пов'язано як із особливістю давнокитайської мови, на які він був написаний. Тому він дуже афористичний, контекстуальний. Треба розуміти дуже добре тогочасний китайський історичний і філософський контекст, для того щоб зрозуміти про що йдеться. Але справа в тому, що цей текст є фактично першим. Тобто, не можна подивитися вліво-

вправо, як вживалося те чи інше слово серед тогочасників, взагалі незрозуміло, як вони контактували. Тому текст відкритий для багатьох інтерпретацій. Кожний дослідник вважає, який присвячує цій традиції не один десяток років, що має в собі силу і потребу зробити свій власний переклад.[23][21]

До ХХ століття нам була відома тільки версія, яка дійшла до нас у списках друкованих книжках, що збереглися. Найдавніші тексти, що були знайдені, відносяться до III століття до нашої ери. Вони фактично збігаються з тим текстом, який відомий всім науковцям як переданий текст.[24]

Особливість китайської мови в тому, що це аналітична мова, ніж, наприклад, англійська мова. Китайська мова фактично не має, наприклад, закінчень, які в українській мові дозволяють нам точно визначити, як слова пов'язані в реченні — чи це прикметник, чи іменник, чи дієслово. Китайська мова орографічна та ієрогліфічна — це певні символи, знаки. Один і той самий ієрогліф може означати і використовуватися і як іменник, і як прикметник, і як дієслово в багатьох випадках. Але для того, щоб зробити граматично текст більш зрозумілим, є спеціальні знаки, які показують відношення оцих ієрогліфів між собою в реченні.[22]

Крім Дао Де Цзин, багато інших класичних китайських текстів також мають численні герменевтичні коментарі та переклади. Причиною цього є не лише глибокий метафізичний зміст, який допускає різноманітні інтерпретації, а й складність перекладу культурних елементів та філологічні особливості класичної китайської письмової мови (веньянь), якою вони були написані. Веньянь відомий своєю надзвичайною стислістю, більшість лексичних одиниць є односкладовими та представлені одним ієрогліфом із широким семантичним полем. Підметові та допоміжні слова часто опускаються, що ускладнює переклад цих текстів сучасними чи іноземними мовами без втрати певної семантичної широти. Це особливо вірно для неізолюючих мов, де переклади можуть стати ще довшими. Хоча деякі перекладачі намагаються подолати стислість веньянь, додаючи неявні елементи в квадратних дужках, широкий діапазон значень, стиснутих в одному ієрогліфі, може призвести до неминучих семантичних втрат.[24]

Почнемо з різкої думки про те, що популярні переклади даоських філософських термінів часто не враховують належним чином ступінь відмінності між нашим світоглядом і світоглядом, у якому ці ранні китайські тексти були складені та передані. Який вибір мови є найзручнішим і який на перший погляд має найкращий сенс для перекладача, цілком може сприйматися як сигнал того, що те, що спочатку не знайоме в мові оригіналу, миттєво робиться таким.

Наприклад, традиційний переклад 道 dào як “шлях” або 天 як “небеса” або 德 de як “чеснота”, ми сподіваємося, стане досить чітким прикладом того, як незнайоме стає знайомим. Такі переклади були “узаконені” шляхом їх поступового проникнення в стандартні китайсько-українські словники та глосарії. І заохочуючи некритичне припущення тих, хто звертається до цих довідників, що ця формула перекладу забезпечує студента “буквальним” і, таким чином, “консервативним” перекладом термінів, ці лексикони стали співучасниками вкоріненої культурної двозначності, яку ми прагнемо уникати. [27][24]

Наш аргумент полягає в тому, що насправді ці шаблонні вживання є радикальними інтерпретаціями. На нашу думку, свідомо чи несвідомо пересаджувати текст із його власного історичного та інтелектуального ґрунту й пересаджувати його в інший філософський ландшафт означає дозволяти собі свободу поводження з текстом і є радикальним у тому сенсі, що втручається в його коріння. Наші спільні зусилля, хоч і недосконало виконані, спрямовані на те, щоб зрозуміти текст у його власному культурному середовищі, яке є належним чином консервативним.

Але наша мета — не замінити одну неадекватну формулу іншою. Переклади призначені лише як натякаючі “заповнювачі”, які повертають читачів до глосарію, щоб обговорити власне значення та, як ми сподіваємося, засвоїти китайські терміни для себе. Австрійський філософ Л. Вінгейнштейн казав, що межі нашої мови є межами нашого світу, то, можливо, щоб зрозуміти китайську філософську традицію, нам знадобиться більше мови. Це станеться лише тоді, коли студенти китайської зможуть привнести витончене розуміння 道, 天 і 德 в читання китайського тексту таким філософськи проникливим чином, що вони розумітимуть такі терміни, як

космос або логос у своєму читанні, що вони дійсно можуть почати сприймати китайський світ на його власних умовах.

Ми ставимо під сумнів мудрість і точність пропозиції “один до одного” еквівалентів у перекладі сакральної лексики з однієї мови на іншу. Нам здається, що викостання поняття “лінгвістичне кластеризування - від англ. cluster — скупчення “ як альтернативну стратегію до “дослівного перекладу”, є доцільним і більш логічним. Лінгвістичне кластеризування дозволяє нам поставити семантичне значення терміна на перше місце шляхом аналізу його діапазону значень відповідно до контексту, припускаючи, що діапазон значень вз різною конфігурацією наголосу присутній у кожній появі терміна. Семантична цінність терміна та його тонкі нюанси значення є продуктом його специфічного мовного контексту. У перекладі слід включати кирилізацію ключових термінів і надавати тематичний глосарій у кінці книги, щоб полегшити перехресні посилання на повторювані сакральні терміни, які завжди мають різне значення в різних контекстах. Ми сподіваємося, що таким чином можна підкреслити їх взаємозалежні резонанси та посприяти розумінню цього словника, який має бути динамічним, алузійним і реляційним, а не просто референційним.

Справедливим зауваженням є те, що уважне читання вступів та глосаріїв у різних перекладах є необхідним через той факт, що наші європейські мови можуть лише дуже недосконало “розмовляти” зі світом, про який йдеться в Даодецзін.

Наприклад, 道 dào етимологічно ієрогліф складається з двох елементів: 辵 shu “ступня” і, отже, “пройти”, “перешагнути”, “провести через” і 首 shou, що означає “голова” — волосся і очі разом — і тому “перш за все”. Компонент 首 shou “голова” містить припущення “керувати” у значенні “дати курс”. Таким чином, ієрогліф є переважно герундивним, процесійним і динамічним, “провідний”.

Беручи словесне дао як основне, його декілька похідних значень виникають досить природно: “вести”, а отже: “дорога, шлях, шлях, метод, висловити словами, пояснити, вчення, доктрини, мистецтво”. На найфундаментальнішому рівні дао, здається, позначає активний проект “руху вперед у світі”, “прокладання шляху вперед”, “будівництва доріг”. Звідси наш неологізм: “прокладати шлях”. У ширшому розумінні, дао означає шлях, який був зроблений, і, отже, ним можна подорожувати.

Саме через цю конотацію дао часто, дещо проблематично, номіналізують, перекладаючи його як “Шлях”.

Оглядаючи діапазон значень, вкладених у дао, як воно розгортається в Даодецзін, ми можемо ідентифікувати принаймні три перекриваються та взаємопов’язані семантичні виміри, які можуть мати відношення до будь-якого конкретного уривку.

Далі 德 dé, що у ранній філософській літературі зберігає сильний космологічний сенс, позначаючи “постійну особливість” речей загалом і, як правило, людей окремо. Саме з цієї причини 德 dé умовно перекладається як “чеснота” або “сила”, що визначає особливе як центр потенціалу чи ефективності в межах його власного досвіду. Враховуючи внутрішню пов’язаність деталей у цій концепції існування як процесу, 德 dé є і процесом, і продуктом — як потужністю, так і досягнутим характером будь-якої конкретної диспозиції в межах непідсумованої сукупності досвіду.

Центральне питання Daodejzin—буквально “класика цього de та його dao”—полягає в тому, як цей предмет-учасник може найефективніше досягти успіху у фокусуванні свого перспективного поля. Саме цей процес зосередження де породжує для людини когнітивний, моральний, естетичний і духовний сенс.

Ще один приклад 和 he умовно перекладається як “гармонія”, і ми дотримуємося цього перекладу. Етимологія символу – кулінарна, гармонія – це мистецтво поєднання та змішування двох чи більше інгредієнтів, щоб вони покращували один одного, не втрачаючи своїх характерних смаків. У всьому ранньому корпусі до приготування їжі звертаються як до блиску цього відчуття елегантною гармонії. Розглянута таким чином гармонія передбачає як “цілісність” конкретного інгредієнта, так і його “інтеграцію” в якесь ширше ціле.

У конфуціанській традиції це відчуття гармонії вшановується як найвище культурне досягнення. Тут гармонію відрізняють від простої згоди, визначаючи її в термінах виявлення оптимального внеску людей у їхній суспільний контекст через ритуалізоване життя.

У Даодецзін гармонія, безсумнівно, стосується людського світу в характеристиці відповідних сімейних стосунків, як у розділі 18. Але в розділі 42 “Даодецзін” поширює цю чутливість на сам космос як схильність до гармонії у створенні всіх речей і подій, які становлять його еволюційний порядок.

道生一，一生二，二生三，三生萬物。萬物負陰而抱陽，沖氣以為和。人之所惡，唯孤、寡、不穀，而王公以為稱。故物或損之而益，或益之而損。人之所教，我亦教之。強梁者不得其死，吾將以為教父。 - *Dàoshēng yī, yīshēng èr, èr shēng sān, sān shēng wàn wù. Wàn wù fù yīn ér bào yáng, chōng qì yǐ wéi hé. Rén zhī suǒ è, wéi gū, guǎ, bù gǔ, ér wánggōng yǐ wéi chēng. Gù wù huò sǔn zhī ér yì, huò yì zhī ér sǔn. Rén zhī suǒ jiào, wǒ yì jiào zhī. Qiángliáng zhě bù dé qí sǐ, wú jiāng yǐ wéi jiào fù.* – Істина складається з цілого (з єдності всього, гармонії всього), ціле складається з двох протилежностей, дві протилежності породжуються третім, третє (дух, сила, енергія) породжує все. Все, що існує містить у собі протилежності інь і ян, наповнене енергією і утворює гармонію. (Переклад Володимира Дідика)

Вираз 萬物 *wanwu* або “десять тисяч процесів або подій” стосується невідомої сукупності всіх конкретних процесів і подій, які утворюють цей світ: 萬物 — це все, що відбувається. Вираз Чжуаньцзи 物化 — “постійне перетворення процесів і подій” — говорить про взаємність і взаємопроникнення всіх форм процесу, оскільки одна “річ” перетворюється на іншу.

無名 *Wú míng* — “Іменування без фіксованого посилання”.

無事 *Wú shì* — “Не втручатися у свої справи”.

無偽 *Wú wěi* — “Непримусові дії, які відповідають закону речі”.

無心 *Wú xīn* — “Неопосередковане мислення та почуття”.

無欲 *Wú yù* — “Безпредметне бажання”.

無争 *Wú zhēng* — “Прагнення без суперечок”.

無知 *Wú zhī* — “Безпринципне знання”.

Переклад - це процес створення еквівалентного тексту на мові перекладу зі збереженням сенсу вихідного тексту. Наступні труднощі зазвичай виникають через нестачу досвіду у початківців перекладачів, які повинні застосовувати безліч перекладацьких трансформацій для максимальної схожості з текстом оригіналу. Перекладацькі трансформації - це різні перетворення одиниць тексту оригіналу в одиниці тексту перекладу, що допомагають здійснити міжмовне перефразування. Ці трансформації можуть бути лексичними, які висловлюють змістовне і формальне ставлення між лексичними одиницями у вихідному тексті і перекладному, або поєднувати кілька прийомів, таких як калькування, транслітерація і транскрипція.

- Під калькуванням розуміють запозичення лексичних одиниць іноземної мови за допомогою буквального перекладу.

Наприклад, слово "道" (Dao) перекладено як "Шлях", що є дослівним перекладом.

- Перекладацька транслітерація — це також метод запозичення, за допомогою якого запозичується написання слів іноземної мови.

Наприклад, "道德经," перекладено як "Дао де цзін".

- Під транскрипцією розуміють якесь запозичення іноземних слів, що несе в собі збереження мовної форми.

Наприклад, слово "老子" (Laozi) перекладено як "Лаоцзи".

Один із найбільш поширених методів перекладу лексичних одиниць з вихідного тексту - це використання одиниць перекладу, які мають інше значення, але можуть бути перетворені з вихідних одиниць за допомогою різних логічних перетворень. Основні методи лексико-семантичних заміни включають генералізацію, конкретизацію та модуляцію значення вихідних одиниць тексту.

- Під генералізацією розуміють зміну одиниці мови перекладу, яка має найбільш вузьке значення на одиницю вихідної мови з широким значенням.

Наприклад, слово "天" (небо) перекладено як "космос".

- Конкретизацією вважається заміна лексичних одиниць мови оригіналу, які мають більш широке значення на одиниці мови перекладу з найбільш вузьким значенням.

Наприклад, слово "萬物" (усі речі) перекладено як "усі створіння, матерії та речовини".

- Модуляція (смісловий розвиток) — зміна лексичних одиниць вихідної мови на одиниці мови перекладу, смислове значення яких мається на увазі в значенні одиниці мови оригіналу.

Наприклад, в реченні "道生一，一生二，二生三，三生萬物" перекладач змінив порядок слів і переклав як "З Дао народжується один, від одного народжується два, від двох народжується три, від трьох народжується все існування"].

Граматичні перетворення включають в себе заміни граматичних одиниць, перестановку частин речення, об'єднання речень та синтаксичне уподібнення.

При заміні граматичних одиниць граматична одиниця вихідного тексту перетворюється в одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням. Цей прийом може бути застосований до будь-якої граматичної одиниці. Він передбачає не лише використання форм мови перекладу, а й відмову від використання форм, які є подібними до форм вихідної мови. Найпоширенішим видом граматичної заміни є заміна частин мови.

Наприклад, в оригінальному реченні "道沖，而用之或不盈" перекладач замінив метафору "沖" (бушувати) на "змивати" і переклав як "Дао струменіє, але він не може бути наповнений або використаний до кінця".

- Членуванням речень називається прийом, в результаті якого синтаксична структура речення в початковому тексті перетворюється в дві або більше структури мови перекладу.

Наприклад, речення "道，可道也，非恒道也；名，可名也，非恒名也。" було розбито на дві частини: "Шлях, що можна пройти, не є вічним Шляхом" та "Ім'я, що можна назвати, не є вічним ім'ям".

- У результаті об'єднання речень синтаксична структура в початковому тексті перетворюється в одне складне речення за допомогою з'єднання двох або більше простих речень.

Наприклад, фраза "天地不仁" (Небо та земля безмилосердні) перекладена як "небезчинна природа всього".

- Завдяки застосуванню синтаксичного уподібнення синтаксична структура тексту оригіналу перетворюється в подібну ж структуру на мові перекладу.

Наприклад, слово "無" (без) перекладено як "ніякий", що є подібним за значенням.

- В результаті застосування компенсації смислові елементи, які були втрачені при перекладі одиниці мови оригіналу, відтворюються в тексті мови перекладу іншим засобом, можливо навіть в іншому місці тексту. Завдяки цим компенсується втрачений сенс, зміст вихідного тексту передається більш повно.[17]

Наприклад, у фразі "四大皆空" (символізує пустоту всіх речей) перекладач додав слова "всі феномени", щоб краще передати сенс оригінального висловлювання.

- При експлікації або описовому перекладі лексична одиниця мови оригіналу замінюється на словосполучення, яке дає більш повне пояснення даного значення на мові перекладу.

Наприклад, слово "復歸" (повернення) перекладено як "повернення до первісного стану, відновлення".

- Антонімічним перекладом слід вважати одним з видів лексико-граматичних трансформацій, за допомогою якого відбувається заміна негативної форми в оригіналі на ствердну форму в перекладі і навпаки.

Наприклад, слово "柔" (м'який) перекладено як "сильний", що є антонімом оригінального слова.[[17]

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що перекладацький вибір залежить від лінгвістичних чинників. Існують якісь обставини, без яких неможливо пояснення застосування перекладацьких трансформацій. До них відносяться відмінності мов оригіналу та перекладу, стилістичні особливості текстів оригіналу і перекладу, характерні риси мовних і мовленнєвих норм даних мов і власний стиль автора тексту оригіналу. Завдяки їм існує можливість досягнення адекватного перекладу.[12]

Хоча сенс “забезпечення ресурсами” дао, безумовно, доречний, таке розуміння може ввести в оману, якщо його з’єднати з сенсом “походження”, яке ми знаходимо в метафізичній традиції “Один-багато”, яка апелює до певного поняття початкового та визначального перші принципи, і якийсь початковий творчий акт. Спонтанність у даоській традиції тягне за собою випадковість, яка супроводжує постійний процес досвіду. А дао та безліч речей — це просто два різні способи погляду на той самий процес досвіду, ту саму реальність.

Для того, щоб бути послідовними, ми повинні припустити, що триваюча поява новизни в цій даоській космогонії з часом перевищить будь-які існуючі когнітивні категорії чи пояснювальний словник. Ми можемо покладатися лише на наш теперішній словниковий запас, щоб поміркувати над останніми фазами цього тривалого процесу.

Таким чином, те, що можна було б прочитати як класичну космогонію в сенсі початкового початку, можна було б краще зрозуміти як свого роду “епістемогонію”, в якій народжуються терміни мистецтва та пояснення. Це не лише світ як такий, який виникає в триваючому сьогодні, але й наш спосіб його розуміння як розрізнення на небеса та землю, інь і ян, духовне і нумінозне, чотири пори року і так далі. Усі ці умови є супутніми та взаємопов’язаними, рекурсивно співпрацюючи одна з одною для створення світу досвіду.

Це потреба вийти за межі нашої поточної мови, що вимагає використання дао як назви стилю, що натякає на його безмежні можливості, а не як власної назви, яка відображає його теперішній характер. Дао — це назва, яка пробуджує силу уяви та її здатність надихати на діяльність, що виходить за межі нашого теперішнього світу.

Уважний погляд на класичну китайську космологію відкриває світ, у якому існує випадковість і плинність між тваринним, людським і божественним світами. Хоча ця резонансна взаємозалежність між світами є широко рекламованою особливістю ранньої китайської космології, саме фактичне взаємопроникнення цих сфер робить космологію вухуа набагато радикальнішою, ніж просто синергія чи симбіоз. Велика частина міфологічної літератури Китаю наповнена істотами, в яких ідентичність людей і тварин нестабільна, коли одна форма асимілює елементи з іншої. Існує

вкорінена двозначність, яка супроводжує будь-яку спробу відокремити тваринний і людський світи, і в космології 物化 є передчуття, що один порядок існування поступається місцем іншому в постійному потоці та потоці трансформації.

У практичній частині нашої роботи ми детально розглянемо перекладацькі аспекти сакральної лексики Даодецзін і проаналізуємо особливості здійсненого українськими лінгвістами перекладу.

Висновки до розділу 1

У теоретичному розділі було розглянуто поняття сакральної лексики та її особливості. Було визначено, що сакральна лексика є особливим видом лексики, яка містить терміни, поняття та символи, пов'язані з релігією, філософією та іншими духовними аспектами життя людини. Ми дослідили класифікацію сакральної лексики взагалом, запропонували свою класифікацію для саме даоських сакральних термінів.

Далі ми проаналізували специфіку перекладу сакральної лексики взагалі. Було визначено, що переклад сакральної лексики потребує особливого підходу та уважної уваги до духовного контексту тексту. Також було розглянуто основні труднощі, які виникають при перекладі сакральної лексики.

Наступними було досліджено перекладацькі трансформації під час перекладу сакральних китайських текстів. Було проаналізовано різні способи перекладу сакральної лексики з китайської мови на українську, такі як лексичні (калькування, транслітерація, транскрибування), лексико-семантичні (генералізацію, конкретизацію, модуляцію), граматичні (уподібнення, перестановка, об'єднання, заміни і тд.)

І на останок, переходячи до практичної частини нашої роботи, було досліджено особливості і труднощі перекладу "Дао де цзін", який є одним з найвідоміших китайських текстів, пов'язаних з філософією. Було визначено, що переклад цього тексту потребує не тільки знання мови, але й розуміння культурних та філософських аспектів китайської культури.

Була висунута альтернативна стратегія “лінгвістичного кластеризування” як заміни звичайного дослівного перекладу.

РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ САКРАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРИВКАХ ТЕКСТУ “ДАО ДЕ ЦЗІН”

2.1. Розбір використаної сакральної лексики в уривку “Дао де цзін”

Перший абзац “Дао де цзін” є одним із найбільш часто цитованих уривків із твору.

“道可道，非常道；名可名，非常名。无名，天地之始；有名，万物之母。故常无欲，以观其妙，常有欲，以观其徼。此两者，同出而异名，同谓之玄。玄之又玄，众妙之门”.

Перші рядки “Дао Де Цзіна” представляють виклик для філологічного аналізу та інтерпретації. У першому реченні “道可道，非常道” перший ієрогліф “道” є особливо важливим з точки зору лексики та граматики. Більшість коментаторів і перекладачів, включаючи таких видатних вчених давнини, як Ван Бі та Су Чже, розглядають два випадки використання “道” як різних частин мови в першій частині “道可道...”.

Перший ієрогліф “道” відображає ключове поняття китайської філософії - Дао, що означає шлях, універсальний закон Всесвіту, Єдиний провідний принцип, поняття, яке має багато спільного з Абсолютом індуїстів та Логосом древніх греків. Саме через семантичну широту Дао дуже важко дати точне визначення, оскільки воно може бути сприйняте як "підхід", "графік", "функція", "метод", "закономірність", "принцип", "клас", "вчення", "теорія", "правда", "мораль" або "Абсолют".

Присудок у значенні “говорити”, “тлумачити”, “тракувати” є другий ієрогліф “道” який дуже часто використовується в такому значенні і в класичній мові, і в сучасному, будучи частиною дієслова “说道”. Ієрогліф “常”, розташований у центрі фрази “非常道”, має кілька значень, таких як звичайний, простий, постійний, довгий,

вічний та інші. У деяких варіантах “Дао Де Цзіна”, включаючи таблички, виявлені археологами в минулому столітті, ієрогліф “всього” замінений на “恒” (вічний, незмінний, довготривалий), що підкреслює значення “вічний”, тлумачене в контексті також як “істинний”. Це значення виходить на перший план. З погляду тлумачення, залежно від цього, яку частину семантичного поля ієрогліфа “常” зробити акцент, “道可道，非常道” можна розгорнуто розписати так: Дао, яке можна висловити словами, немає Дао у справжньому значенні цього слова, або Дао, яке можна описати словами, не є вічним та незмінним Дао. Це означає, що повноту концепції істинного, вічного Дао неможливо передати словами. Таке трактування знаходить підтвердження у роботах мислителів, які написали найвідоміші та найзначніші коментарі “Дао Де Цзіна”. Філософ Ван Бі, який жив у III столітті н.е., коментує першу фразу трактату наступним чином: “可道之道、... 指事造形，非其常也，故不可道...” Він каже, що Дао, про яке можна розповісти, межі та форму якого можна вказати, не є вічним Дао, бо про Дао не можна розповісти. У наявних перекладах “Дао Де Цзіна” у вступній фрази “道可道，非常道” є різні варіанти перекладу.

Фраза “名可名，非常名” продовжує попередню думку про Дао і звучить аналогічно їй. Ієрогліф “назва” зустрічається тут як іменник, що означає ім'я, назву, так і як дієслово, що описує процес називання, давання імені або опису. У сучасній китайській мові це дієслово зазвичай є частиною складових двоскладових дієслів зі схожим значенням, наприклад “命名” (давати ім'я, називати, іменувати), а також фразеологічних виразів, таких як “莫名其妙” (дивно, незрозуміло, незбагнено). Так само, як вступну фразу “道可道，非常道” можна розшифрувати, фразу “名可名，非常名” можна також перекласти в більш зрозумілу форму, спираючись на значення дієслова “名” і прикметника “常”. Наприклад, “名可名” означає “назву, яка може бути визначена, не є істинною назвою”, а “非常名” означає “назва, яка може бути вимовлена, не є постійною і незмінною назвою”. Ці висловлювання продовжують попередню ідею про неможливість передачі Дао словами, де “Ім'я” означає назву, яка вміщує суть речей та явищ, але конкретні імена та слова обмежені та тимчасові, не можуть

висловити справжню незмінну суть. Ван Бі у своєму коментарі об'єднує фрази "道可道，非常道" і "名可名，非常名" для підкреслення їхньої невіддільності і пояснює, що "Ім'я" і "Дао" не можуть бути описані іменами та словами.

Вислів "无名，天地之始;有名，万物之母" може бути перефразовано на сучасну мову наступним чином: на початку часів не було імені для нічого, це було початком Неба і Землі, а імена стали матір'ю всіх речей, оскільки вони дають їм визначення та належність. Варто зауважити, що в тексті "Дао Де Цзіна" не було розділових знаків, що створює додатковий простір для інтерпретацій. Якщо ми спираємося на пунктуацію, показану вище, то "无名" (безіменне) може бути розглянуто як підлягає, за яким слідує його визначення "天地之始" (початок Неба і Землі), а "оживлення" (поява імені) слідує за ним з визначенням "万物之母" (матір'ю всіх речей).

Однак можна розглядати цей вислів інакше, якщо поставити кому перед ієрогліфами "名". У такому разі два ієрогліфи "名" виступають як дієслова, показуючи, як "іменуються" "天地之始" (початок Неба і Землі) і "万物之母" (Мати всіх речей). Тут ієрогліфи "无" і "有" виступають у ролі підлягаючих і розуміються як "антонімічна пара основних категорій китайської філософії, функціонально аналогічна європейській опозиції "буття -небуття". У цьому контексті "无" означає небуття, недиференційований всесвіт, безіменний і безформний хаос, а "有" - наявність, що поступово виявляється з моменту початку диференціації "无" і що стає "万物之母" (Матер'ю всіх речей). Перші імпульси "有" від "无" описуються в 42-му параграфі "Дао Де Цзіні". "道生一，一生二，二生三，三生万物".

Далі в тексті вимовляється, що "故常无欲、以观其妙、常有欲、以观其徼". Тут ключовими ієрогліфами є "欲", які можна інтерпретувати як бажання чи потребу. Якщо розглядати "无欲" і "有欲" як підлягають, то "其" вказує на Дао, згадуване в попередніх частинах тексту. Таким чином, буквальний переклад буде звучати наступним чином: "Тому постійно не мати бажань, щоб споглядати таємниці Дао, і постійно концентруватися на бажаннях, щоб досліджувати межі Дао". У даному

випадку чистому і безтурботному розуму доступні можуть бути таємниці світобудови, а яро спрямований може у своїх пошуках досягти кордонів та меж Дао. Проте, якщо розглянути "无" і "有" як категорії Небуття і Буття відповідно, то "其" вказуватиме на них, а "徼" можна інтерпретувати як "кінець".

У першому параграфі заключна фраза “此两者，同出而异名，同谓之玄。 Проте, слово "同" у цій фразі може мати значення як "разом", так і "єдність", що змінює зміст фрази. Якщо прийняти його у другому значенні і перемістити умовну точку, то можна переформулювати фразу наступним чином: "Ці два поняття виникають з єдиного кореня, мають різні назви, але обидва вони є Потаємним - єдиним і таємничим початком, брамою до всіх чудес".

Хоча перший параграф "Дао Де Цзіна" займає всього два рядки на друкованій сторінці, його аналіз може зайняти багато аркушів через те, що текст містить багато складних місць. Однак, хоча складність тексту грає велику роль, її значення не є головним фактором в герменевтичних трактуваннях. Після аналізу першого фрагменту, стало очевидним, що основна філологічна особливість "Дао Де Цзіна" полягає в здатності багатьох ієрогліфів виступати як різні частини мови і відсутності пунктуації, що дозволяє групувати ієрогліфи в фрази та речення зі свободою. Перший параграф не містить жодного речення, в якому всі ієрогліфи використовуються в ролі чітко визначених частин мови, і кілька ієрогліфів з'являються двічі в межах однієї пропозиції, але в різних частинах мови, надаючи багато можливостей для інтерпретації. Текст складається з багатьох багатозначних ієрогліфів-морфем, які можуть бути груповані в фрази без пунктуації та граматичних зв'язків, що відкриває шлях для безлічі герменевтичних трактувань та перекладів. Проблемаю перекладу є багатозначність ієрогліфів та широта їх "смыслових полів". Українська мова може легко вирішити проблеми зміни частин мови, але не може лаконічно виразити багатозначний семантичний образ, що залишається багатозначність ієрогліфів і широта їх "смыслових полів", що призводить до великої кількості герменевтичних трактувань. Українська мова допомагає вирішувати проблеми зміни частин мови, але важко лаконічно висловити багатозначний семантичний образ.

При цьому ми відзначаємо, що деякі особливості тексту Дао Де Цзина, такі як відсутність пунктуації та здатність ієрогліфів виступати в ролі різних частин мови, створюють широкі можливості для герменевтичних трактувань та перекладів цього тексту на іноземні.

Таким чином, багатозначність ієрогліфів та відсутність чіткої структури пропозицій у тексті Дао Де Цзина створюють великий простір для герменевтичних трактувань та перекладів на різні мови, але при цьому складність перекладу полягає у вирішенні проблеми з лаконічним вираженням багатошарового семантичного образу.

2.2. Порівняльний аналіз сакральної лексики в існуючих перекладах “Дао де цзін” українською

Оригінал	Переклад 1	Переклад 2
絕學無憂，唯之與阿，相去幾何？善之與惡，相去若何？人之所畏，不可不畏。荒兮其未央哉！衆人熙熙，如享太牢，如春登臺。我獨怕兮其未兆；如嬰兒之未孩；儻儻兮若無所歸。衆人皆有餘，而我獨若遺。我愚人之心也哉！沌沌兮，俗人昭昭，我獨若昏。俗人察察，我獨悶悶。澹兮其若海，颺兮若無止，衆人皆有以，而我獨頑似鄙。我獨異於人，而貴食母。	О! Який хаотичний світ, у ньому ще й досі немає ладу! Всі люди радісні, наче присутні на врочистому частуванні або святкують прихід весни. І лише я один спокійний і не хизуюся. Я — неначе дитина, яка не прийшла у світ. О! Я лину! Здається, немає місця, де я міг би зупинитись. Усі люди повні бажань, і лише я один подібний до того, хто відмовився від усього. Я — серце дурної людини. О, яке воно порожнє! Всі люди	Але поки... всі люди віддаються неробству... І хаосом охоплене суспільство... Тільки я один спокійний і не виставляю себе на загальні оглядини. Я подібний до дитини, яка взагалі не народилася в цьому світі ледарства... Всі люди полонені мирськими бажаннями. І тільки я один відмовився від усього, що цінне для них. Я — до цього всього байдужий. Всі люди живуть у своєму егоцентризмі. Один тільки я

	<p>сповнені світлом. Лише я один подібний до того, хто занурений у морок. Усі люди допитливі, і лише я один байдужий. Я подібний до того, хто лине у просторі світу і не знає, де йому зупинитись. Усі люди виявляють свій хист, і лише я один схожий на ницого та дурного. Лише я один відрізняюсь від інших тим, що бачу основу в їжі.</p>	<p>обрав — позбутися його. Я — пливу Потокком Свідомості в Просторі і не знаю, коли зупинюся... Я — у серці своєму пізнаю Дао! О, яке ж Воно надтонке! Я вирізняюсь од інших тем, що ціную Те, Що створило всі наші життя.</p>
--	--	--

-絕學無憂 (jué xué wú yōu) - безпечна безглузда мудрість

-善 (shàn) - добро, моральність

-惡 (è) - зло, порушення моральних принципів-

-畏 (wèi) - боятись, страхуватись

-太牢 (tài láo) - великий ритуальний обряд

-兆 (zhào) - ознака, пророчество

-嬰兒 (yīng ér) - немовля

-餘 (yú) - бути в достатку

-遺 (yí) - бути залишеним, не мати в чому потребувати

-沌沌 (dùn dùn) - плутаний, безладний

-俗 (sú) - простий, неглибокий

-昭昭 (zhāo zhāo) - ясний, прозорий

-察察 (chá chá) - допитливий, обережний

-悶悶 (mèn mèn) - засмучений, сумний

-澹 (dàn) - спокійний, тихий

-颯 (liù) - швидкий, бурхливий

-頑 (wán) - непокірний, упертий

-鄙 (bǐ) - низький, неповажний

-食母 (shí mǔ) - основа їжі, грубість та простота

Перший варіант, на нашу думку, є більш емоційним і зберігає основну ідею тексту, але використовує більш прості слова, які не мають такої ж вагомості, як оригінальні терміни. Деякі рядки П1 також можуть здатися нецілісними або складними для розуміння.

Другий варіант використовує дещо складнішу мову, щоб передати сенс оригіналу. Він використовує терміни, які ближчі до оригінальних слів, такі як "Дао", а також додавання метафор та образів для передачі сенсу. Проте, деякі рядки перекладу 2 також можуть бути нецілісними або важкими для розуміння.

Особливості перекладу сакральних слів полягають у тому, що такі слова мають певне важливе значення в контексті оригінального тексту, тому їх слід зберегти в перекладі, якщо це можливо. Однак, деякі з цих слів можуть не мати аналогів у мові перекладу, тому їх можна перекласти за допомогою більш загальних термінів, що передають основний зміст оригінального тексту.

Глава 31.

Оригінал	Переклад 1	Переклад 2
夫佳兵者，不祥之器，物或惡之，故有道者不處。君子居則貴左，用兵則貴右。兵者不祥之器，非君子之器，不得已而用之，恬淡為上。勝而不美，而美之者，是樂殺人。夫樂殺人者，則不可以得志	Зброя — це засіб, що породжує нещастя, вона гідно того, щоб її відкинути. Тому людина, яка наслідує Дао, її не використовує. Гідний правитель — поступливий. Тільки для захисту він застосовує силу. Він використовує всі можливості, аби зберегти мир.	Хороше військо — засіб, що породжує нещастя, його ненавидять всі істоти. Тому людина, яка служить істині, його не вживає. Шляхетний правитель під час миру у відношенні сусідніх країн воліє бути поступливим і лише на війні застосовує насильство. Військо — знаряддя нещастя, тому шляхетний правитель не прагне використовувати його, він

<p>於天下矣。吉事尚左，凶事尚右。偏將軍居左，上將軍居右，言以喪禮處之。殺人之衆，以哀悲泣之，戰勝以喪禮處之。</p>	<p>Прославляти себе військовою перемогою — це означає радіти вбивству людей. Того, хто радіє вбивству людей, — хіба можна поважати? А повага веде до благополуччя. Благополуччя сприяє творенню. До нещастя ж — веде насильство. Якщо убивають багатьох людей, то про це треба гірко вболівати. Перемогу потрібно відзначати похоронною церемонією.</p>	<p>застосовує його, тільки коли його до цього змушують. Головне полягає в тому, щоб дотримуватися спокою, а в разі перемоги себе не прославляти. Прославляти себе перемогою — це значить радіти вбивству людей. Той, хто радіє вбивству людей, не може завоювати співчуття в країні. Благополуччя створюється повагою, а нещастя походить від насильства. Зліва будуються начальники флангів, справа стоїть полководець. Кажуть, що їх потрібно зустріти похоронною процесією. Якщо вбивають багатьох людей, про це треба гірко плакати. Перемогу слід відзначати похоронною процесією.</p>
--	---	---

-不祥 (bù xiáng) - нещасний, несприятливий

-有道 (yǒu dào) - мати Дао, відповідати Дао

-君子 (jūn zǐ) - людина з високими моральними якостями; шляхетна людина

-貴 (guì) - цінувати, шанувати; дорожити

-恬淡 (tián dàn) - спокійний, заспокоєний

-得志 (dé zhì) - отримувати задоволення, досягати успіху

-天下 (tiān xià) - весь світ, усі люди

-吉事 (jí shì) - щасливі події, хороші знаки

-凶事 (xiōng shì) - нещасливі події, злі знаки

В оригінальному тексті зустрічаються такі слова, як "不祥" (нещастя), "道" (істина, шлях), "君子" (шляхетна людина), "悲泣" (гірко плакати), "喪禮" (похоронна церемонія), які в обох перекладах зберегли свій сакральний характер.

Перший варіант перекладу використовує дещо більше сакральних термінів, таких як "Дао" (істина, шлях), "吉事" (щасливі події), "凶事" (невдачі), "喪禮" (похоронна церемонія), "恬淡為上" (зберігайте спокій), які допомагають передати сенс оригінального тексту.

Другий варіант також використовує сакральну лексику, але у меншій кількості, іноді замінюючи сакральні терміни на більш прості слова. Наприклад, "道" (істина, шлях) замість "служити істині", "君子" (шляхетна людина) замість "шляхетний правитель".

У П1 сакральна лексика допомагає передати глибокий сенс оригінального тексту, ставлячи акцент на важливість істини, спокою, поваги та гіркого сумування за вбитими війною. В П2 сакральна лексика також використовується, але менш інтенсивно, тому текст виходить менш емоційно насиченим, але все ще передає головну думку оригіналу вельми доступно широкому колу читачей.

Глава 12

Оригінал	Переклад 1	Переклад 2
五色令人目盲； 五音令人耳聾； 五味令人口爽； 馳騁田獵，令人 心發狂；難得之 貨，令人行妨。 是以聖人為腹不 為目，故去彼取 此。	Той, хто бачить у світі тільки п'ять квітів, — той подібний до сліпого. Той, хто слухає лише звуки матеріального світу, — той подібний до глухого. Той, хто смакуючи, відчуває тільки смак матеріальної їжі, — той помиляється. Той, хто в гонитві за здобиччю мчить за щодоуху, — той божевільний. Добуваючи коштовності і прикраси — ти	П'ять кольорів наповнюють зір. П'ять звуків наповнюють слух. П'ять смакових відчуттів наповнюють смак. Швидка їзда та полювання хвилюють серце. Коштовні речі змушують людину чинити злочини. Тому розумний прагне зробити своє життя наповненим відчуттями, а не мати красиві речі. Він

	дієш собі на шкоду. Зусилля ж мудрого спрямовані на те, щоб зробити життя ситим, а не на те, щоб мати багато речей. І він, задовольняючись незначним у світі матерії, вибирає Споконвічне.	відмовляється від останнього і обмежується першим.
--	--	--

口爽 (kǒu shuǎng)- помилковий

心發狂 (xīn fā kuáng)- помешкання розуму

難得之貨 (nándé zhī huò)- цінна знахідка

行妨 (xíng fáng)- шкодлива діяльність

聖人 - shèng rén - мудрець

不為目 (bù wéi mù)- не зосереджуватися на зовнішності

去彼取此 (qù bǐ qǔ cǐ) - забрати одне, залишивши інше

求富 (qiú fù) - матеріальне багатство

知足 (zhī zú) - задоволеність тим, що є

無常 (wú cháng) - непостійність життя

淡泊 (dàn bó) - безпристрасний

樂觀 (lè guān) - оптимізм

寬容 (kuān róng)- терпимість

慈悲 (cí bēi) - милосердя

智慧 (zhì huì) - мудрість

禪定 (chán dìng)- медитація

聖道 (shèng dào) – святиня

У обох перекладах є використання сакральної лексики як "聖人" (святий), "彼" (там), "此" (це), що вказують на величність та мудрість того, про що йдеться в тексті. Другий варіант перекладу відтворює сакральну лексику, таку як "злочини" та "красиві

речі", щоб передати негативний настрій тексту та підкреслити, що зовнішні матеріальні речі можуть стати перешкодою на шляху до духовного зростання.

Перший варіант перекладу використовує ритмічну структуру та поетичні засоби, такі як алітерація та паралелізм, що додатково підсилює ефект сакральності та глибинності тексту. Другий варіант має більш просту структуру та меншу кількість поетичних засобів, що робить його менш виразним у порівнянні з оригіналом та першим варіантом.

Висновки до розділу 2

У результаті дослідження специфіки перекладу сакральної лексики в уривках “Дао де цзін”, було проведено порівняльний аналіз існуючих перекладів цього твору на українську мову та проаналізовано використану сакральну лексику.

У розділі 2.1 було проведено розбір використаної сакральної лексики в уривку “Дао де цзін”. Було виявлено, що в оригінальному тексті використовується багато термінів та понять, пов'язаних з китайською філософією та релігією. Було досліджено способи перекладу цієї лексики та зроблено висновок про те, що перекладач має бути добре знайомий з культурою та філософією Китаю, щоб точно передати сенс тексту.

У розділі 2.2 було показано, що на сьогоднішній день існує кілька перекладів “Дао де цзін” на українську мову, які відрізняються за стилем та використаною лексикою. Було проведено порівняльний аналіз цих перекладів та встановлено, що кожен з них має свої переваги та недоліки. Водночас, було зроблено виноски сакральної лексики, що допомогло детальніше розглядити глибину особливостей використання її в текстах оригіналу і перекладу.

Отже, під час дослідження специфіки перекладу сакральної лексики в уривках “Дао де цзін”, було встановлено складність перекладу цієї лексики та необхідність знання культурних та філософських аспектів китайської культури для точного перекладу тексту.

ВИСНОВКИ

“Книга про дао і де” (“Даодецзін”, “道德经”) — книга про Шлях (道) і про властивості людської природи належить до найшанованіших і разом з тим найзагадковіших творінь китайської літератури.

Книга “Даодецзін” — це водночас і поема, що має струнку ритмічну організацію і поетико-філософський трактат. Наріжним каменем книги є ідея дао — “шляху”, на якому самі собою постають Небо і Земля, народжуються всі речі й світові стихії, від найменших часточок ці (气) до єдиного, тобто втілення світової цілісності, а на первісних стадіях космогонії — світового хаосу. Зміни у світі відбуваються згідно з принципами природності (自然) і реалізуються в де (德) — проявах людської природи, підпорядкованої дао як першопричині, закону і непізнаваному абсолюту. Принцип “недіяння” (为无为, вей-у-вей) у “Даодецзіні” — це аж ніяк не бездіяльність у нашому розумінні слова, а навпаки, такий спосіб життя, який узгоджений із закономірностями світового буття. Він повертає людину до природного гармонійного існування, допомагаючи досягнути суті речей. Наявні в “Даодецзіні” й посилання на фундаментальні поняття давньокитайської міфології інь (阴) та ян (阳), що походять із космогонічних уявлень: згідно з міфом, у безформному мороці народилися два духи (або двоє богів), що почали впорядковувати світ.

На нашу думку, ми досягли поставленої мети — означити специфіку перекладу сакральних лексичних засобів. Ми впорались з такими завданнями як вивчення та класифікувавсь понять та термінів, пов’язаних з сакральною лексикою, дослідили особливості перекладу сакральної лексики в “Дао де цзін”, глибоко дослідили перший розділ твору, а також зробили порівняльний аналіз вже існуючих перекладів українських мовознавців.

Наша робота створена на літературі і джерелах українських та зарубіжних мовознавців. Досліджуючи іноземні джерела, ми поповнили валізу лінгвістичних надбань української китаїстики. Наразі переклад і вивчення китайських творів саме українською мовою є надто актуальним.

Протягом довгого часу китайської історії навколо “Дао де цзін” накопичилося незліченна кількість коментарів, і лише частина з них передавалась з покоління в покоління. Незважаючи на це, сьогодні в Китаї продовжують передавати тисячі таких коментарів. Останніми століттями “Дао де цзін” став шедевром світової літератури, а переклади, доступні зараз багатьма мовами світу, часто пропонують унікальні погляди на цей багатогранний текст. Виникнення трактату як світової літератури саме по собі є глибоко творчим процесом. Мистецтво перекладу часто кидає виклик жорсткому, а часом і обмеженому прочитанню тексту, вводячи нові ідеї та перспективи, які розблоковують потік інтерпретації. У той же час, будь-який новий переклад або дослідження українською мовою сьогодні має величезний борг перед гігантами цієї світової традиції науки, і наш, звичайно, не виняток. Ті інтерпретації, на які ми найбільше поклалися, часто згадуються в наших примітках і цитуються в нашій бібліографії.

АНОТАЦІЯ

Дана робота має на меті вивчити особливості перекладу українською мовою сакральної лексики тексту “Дао де цзін”, одного з найважливіших текстів китайської філософії. Актуальність даного дослідження обґрунтовується зростанням інтересу до поглиблення розуміння сакральних текстів українською мовою. Цілі цього дослідження включають вивчення основних понять і термінів, пов’язаних із сакральною лексикою в тексті Даодецзін, класифікацію типів сакральної лексики, аналіз стратегій перекладу та виявлення потенційних труднощів у перекладі сакральної лексики.

Об’єктом дослідження є сакральна лексика в тексті "Дао де цзін".

Предметом дослідження є специфіка перекладу сакральної лексики в тексті "Дао де цзін". Практичне значення цього дослідження полягає в його культурологічному, філософському, лінгвістичному та літературознавчому аспектах. Методи дослідження включають аналіз термінів та концептів, порівняльний аналіз китайських та українських текстів, детальне вивчення різних тлумачень сакральної лексики, корпусний та контекстуальний аналіз, лінгвістичний аналіз. Курсова містить вступ, два розділи, висновки, анотацію та літературу

论文摘要

该课程旨在研究将“道德经”这一中国哲学最重要的文本之一的神圣词汇翻译成乌克兰语的特点。人们对加深对乌克兰语神圣文本的理解的兴趣日益浓厚，证明了这项研究的相关性。本研究的目的包括研究《道德经》文本中与神圣词汇相关的主要概念和术语、神圣词汇类型的分类、翻译策略分析以及神圣词汇翻译中潜在难点的识别。

研究对象是文本《道德经》中的神圣词汇。

研究的对象是文本《道德经》中神圣词汇翻译的具体情况。这项研究的现实意义在于它的文化、哲学、语言和文学方面。研究方法包括术语和概念分析、中国和乌克兰文本的比较分析、对神圣词汇的各种解释的详细研究、语料库和上下文分析、语言分析。文章包括引言、正文两章、结论、摘要和参考文献。

СПИСОК ВИКОРСИТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Браїлко, Ю. (2005). *Конфесійна лексика у творчості українських поетів 60-80-х років ХХ століття: семантико-стилістичний аспект. (Автореферат дисертації кандидата філологічних наук, спеціальність 10.02.01 "Українська мова")*. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.
- Гарник, І. В. (2001). *Типологія перекладацьких трансформацій. (Навчально-методична розробка на базі англійської мови)*. Міжнародний лінгвістичний центр "Престиж".
- Каспришин, З., & Федаш, Л. (2000). *Сакральна лексика в курсі української мови як іноземної. У Християнство й українська мова: Матеріали наукової конференції (с. 190–193)*. Львів: Видавництво Львівської Богословської Академії.
- Ковтун, А. (2006). *Інноваційні процеси в українській церковно-релігійній лексиці (на матеріалі художньої прози ХХ ст.)*: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, спеціальність 10.02.01. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.
- Ковтунець, О. (1996). *Структурно-семантичний аналіз релігійної лексики (на матеріалах новітніх загальномовних словників)*. Актуальні проблеми філології та перекладознавства Лао-Цзи "Книга про дао і де" ("Даодецзін"). Всесвіт.
- Мацюк, З. (2010). *Сакральна лексика як об'єкт вивчення в курсі української мови як іноземної*. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: збірник наукових праць, 506-508, Слов'янська філологія.
- Некряч, Т. Є., & Чала, Ю. П. (2008). *Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів*. Вінниця: "Нова книга".
- Релігія в житті українського народу*. (1966). За ред. В. Янева. Мюнхен-Рим-Париж: вид-во "Сучасність".
- Українське Дао: *Вчення про істину та благодать з цитатами із Біблії. (2020). Переклад "Дао Де Дзін" українською мовою*. Упоряд. та пер. Володимир Дідик. Львів: Каменяр.

- Мішеніна, Т. М. (2020). *Світоглядні детермінанти сакральної лексики в сучасному українському історичному романі*. У VI Міжнародній науковій конференції “Українська мова серед інших слов’янських: етнологічні та граматичні параметри”: зб. наук. праць.
- Вільчинська, Т.П. (2010). *Конотованість сакрального концепту “Бог” у мовній картині світу українців*. Мовознавчий вісник.
- Вільчинська, Т.П. (2009). *Розвиток концептосфери сакрального в українській поетичній мові*. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології. Київ.
- Ципердюк О. *Вивчення релігійного стилю сучасної української літературної мови : методичний аспект*. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: збірник наукових праць. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т.
- Чередниченко О. І. *Про мову і переклад*. Київ : Либідь, 2007.
- Шевчук Л.Т. *Сакральна географія*: Навч. посібник. – Львів : Видавнич. центр ЛНУ ім. І. Франка.
- Wagner, R. G. (2003). *A Chinese reading of the Daodejing: Wang Bi’s commentary on the Laozi with critical text and translation*. SUNY series in Chinese philosophy and culture.
- Baxter, W. (1998). *Situating the Language of the Lao-tzu: The Probable Date of the Tao-te-ching*. In L. Kohn & M. LaFargue (Eds.), *Lao-tzu and the Tao-te-ching* (pp. 41-70). Albany: State University of New York Press.
- Ch’en, K.-y. (1977). *Lao-tzu: Text, Notes, and Comments*. (R. Y. W. Young & R. T. Ames, Trans.). San Francisco: Chinese Materials Center.
- Wu, Y. (2001). *Xinyi Laozi jieyi (A new translation of the Laozi with commentary)*. Taipei: Sanmin shuju.
- Dao de jing. (2003). *Making this life significant: A philosophical transition*. (R. T. Ames & D. L. Hall, Trans.). Ballantine Books.
- Larson, M. L. (1984). *Meaning-based translation: A guide to cross-cultural equivalence*. University Press of America.

Elewa, A. (2014). Features of translating religious texts. *Journal of Translation*, 10(1).

陈耀庭:《道教神学概论》(香港:青松出版社, 2011年) CHEN Yaoting, *An Introduction to the Taoist Theology* (Hong Kong: Green Pine Press, 2011)

实用翻译教程/冯庆华编著。上海:上海外语教育出版社, 2001。- 761页

Dao De Jing | Encyclopedia.com. (n.d.). [Www.encyclopedia.com. https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/dao-de-jing](https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/dao-de-jing)

Daoism Glossary Terms. (n.d.). [Pluralism.org](https://pluralism.org/daoism-glossary-terms). Retrieved May 1, 2023, from <https://pluralism.org/daoism-glossary-terms>